

УДК 316.42/.43[330.322:330.341.1]

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-2(18)-163-173

Володимир Савченко

**РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ
ЧЕРЕЗ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ВАЖЕЛІ ТА ІНСТРУМЕНТИ**

Владимир Савченко

**РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ ПУТЁМ
ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННЫХ РЫЧАГОВ И ИНСТРУМЕНТОВ**

Volodymyr Savchenko

**REGULATION OF SOCIAL DEVELOPMENT IN UKRAINE THROUGH
INVESTMENT-INNOVATION LEVERS AND INSTRUMENTS**

У статті визначено сутність поняття та основні характеристики соціальної сфери України на етапі її трансформаційного поступу в умовах посилення глобалізації та європейського вектора зростання. З'ясовано роль матеріально-технічної бази як основи становлення соціальної моделі розвитку нашої держави, що має динамічний характер і відображає зміни в соціальній сфері, які повинні відповідати сьогоденним та майбутнім потребам. Проаналізовано ситуацію на сучасному етапі, коли в результаті подій на Сході країни, економічного спаду, політичних конфліктів, відсутності стабільності зростає чисельність громадян, які потребують допомоги від держави й можуть зберегти життєдіяльність тільки через отримання субсидій. Запропоновані заходи для покращення становища в соціальній сфері, які охоплюють збільшення повноважень об'єднаних територіальних громад, посилення ролі малих підприємств, діяльність на рівні регіонів і приміських територій, вирішення соціальних проблем села, реалізацію стратегії соціальної відповідальності бізнесу, розвиток соціального підприємництва.

Ключові слова: матеріально-технічна база; соціальні послуги; стратегічне реформування; інфраструктура; трансферт; місцеве самоврядування; соціальна відповідальність.

Рис.: 2. Бібл.: 22.

В статье определены сущность понятия и основные характеристики социальной сферы Украины на этапе её трансформационных преобразований в условиях усиления глобализации и европейского вектора движения. Определена роль материально-технической базы как фундамента становления социальной модели развития нашего государства, имеющей динамический характер и отображающей изменения в социальной сфере, соответствующие настоящим и будущим потребностям. Проанализирована ситуация на современном этапе, когда в результате событий на Востоке страны, падения экономики, политических конфликтов, отсутствия стабильности увеличивается численность населения, которому необходима помощь от государства и они могут сберечь жизнеспособность только в результате получения субсидий. Предложены мероприятия по улучшению ситуации в социальной сфере, которые охватывают увеличение полномочий объединенных территориальных общин, усиление роли малых предприятий, деятельность на уровне регионов и пригородных территорий, решение социальных проблем села, реализацию стратегии социальной ответственности бизнеса, развитие социального предпринимательства.

Ключевые слова: материально-техническая база; социальные услуги; стратегическое реформирование; инфраструктура; трансферт; местное самоуправление; социальная ответственность.

Рис.: 2. Библ.: 22.

The essence of the concept and main characteristics of the social sphere of Ukraine at the stage of its transformational advancement in the conditions of strengthening of globalization and European growth vector is determined in the article. The role of the material and technical base as the basis for the formation of a social model of the development of our state, which has a dynamic character and reflects changes in the social sphere, which should correspond to present and future needs, has been clarified. The situation is analyzed at the present stage, when as a result of events in the East of the country, economic recession, political conflicts, lack of stability, the number of citizens who need help from the state and can save livelihoods only through subsidies increases. Proposed measures to improve the social situation, which include increasing the powers of the joint territorial communities, strengthening the role of small enterprises, activities at the level of regions and suburban areas, solving social problems of the village, implementation of the strategy of social responsibility of business, development of social entrepreneurship.

Keywords: material and technical base; social services; strategic reform; infrastructure; transfer; local self-government; social responsibility.

Fig.: 2. References: 22.

JEL Classification: O10; O32; E22

Постановка проблеми. У сучасній ситуації незавершеного й непослідовного реформування, військових дій на Сході країни, корупції в усіх ешелонах влади, розвалу економічної діяльності в місті й на селі рівень життя людей, їх працевлаштування, користування послугами та купівельна спроможність дуже низькі й дедалі погіршуються. Необхідні зважені та продумані дії на програмній основі щодо регулювання соціального розвитку, інвестицій у соціальну інфраструктуру, інноваційності економіки на інклюзивній основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади та прикладні проблеми соціальної сфери на цьому етапі досліджувалися у працях таких вчених, як А. Бержанір, О. Булавка, О. Безпалько, П. Гайдуцький, А. Гриценко, О. Пасхавер, В. Рябоконт, П. Саблук, В. Чекіна, В. Юрчишин.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Недостатні комплексна розробленість питань соціального розвитку країни, їх взаємозв'язок з економічним зростанням, розвитком пріоритетних галузей, інвестиційним забезпеченням, інноваційністю та креативністю господарювання і мислення, слабе теоретичне обґрунтування значених проблем та невдалі спроби їх вирішення на практичному рівні обумовлюють перспективи подальших наукових розробок і реальну діяльність представників держави та бізнесових кіл.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є проведення аналізу ситуації в соціальній сфері України з визначенням проблем, які заважають її розвитку, та надання та обґрунтування пропозицій щодо покращення становища, забезпечення прийнятної якості продукції і послуг, досягнення оптимального рівня життя соціуму.

Виклад основного матеріалу. Вихід із кризи й подальший розвиток України має в обов'язковому порядку включати соціальні питання, які повинні вирішуватися на основі реконструкції економіки, тобто зміни її несучих конструкцій, відповідно до модернізованої економічної системи у світовому просторі.

Поняття реконструкції широко застосовується в науці та практиці й означає корінну перебудову, організацію за новими принципами. Починаючи з кінця першого десятиріччя ХХІ століття реконструкція, а також економічне зростання, стали тісно пов'язуватися з інклюзивним розвитком.

Інклюзивний розвиток набуває дедалі більш широкого й системного значення. Так, на засіданні Боаоського азіатського форуму (не варто забувати про роль азіатських країн в інноваційному розвитку) були обговорені такі питання, як визначення терміну «інклюзивний розвиток», а також основні положення чергового п'ятирічного плану розвитку Китаю та планів інших азіатських країн.

На форумі проголошено, що «інклюзивний розвиток дає змогу всім країнам і регіонам світу користуватися результатами глобалізації, інтеграції та економічного зростання. Для окремо взятого суб'єкта інклюзивний розвиток має на меті максимально створити можливості працевлаштування за рахунок високих темпів економічного зростання..., а також забезпечити громадянам рівний доступ до соціальних гарантій...» [2].

Подібний підхід до глобалізації, яка в обов'язковому порядку спирається на соціальний розвиток, у прийнятих ними документах підтримують держави БРІКС. Наприклад, у декларації саміту в китайському місті Санья вони заявили, що «ХХІ століття має характеризуватися миром, гармонією, співробітництвом і науково обґрунтованим розвитком» [1, с. 80–81].

Проблема інклюзивності знайшла позитивні відгуки в Програмі ООН, присвяченій цілям розвитку тисячоліття, документах Організації економічного співробітництва і розвитку, була однією з головних на зустрічі лідерів двадцятки в Ханчжоу у вересні 2016 року [2].

Підсумовуючи, інклюзивний розвиток – це розвиток країн у світовому просторі, що розкриває їхній внутрішній потенціал і забезпечує збалансоване, включаючи соціальне, зростання. Це розвиток, спрямований на вирішення внутрішніх проблем країни для забезпечення гідного рівня життя її населення через перебудову структури економіки, використання потенціалу у взаємодії із зовнішнім середовищем [3, с. 16–17].

Важливе місце в регулюючому впливі держави на забезпечення інклюзивного розвитку посідають бюджетні проблеми, а для їх вирішення ефективно функціонування податкової системи. Розглянемо, як це відбувається в нашій державі.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Згідно з даними, наведеними Рахунковою палатою України, за 2014–2016 рр. заборгованість по податках, зборах і платежах до державного бюджету зросла у 3,8 раза і на 1 січня 2017 року становила 59 млрд грн. У подальшому, на нашу думку, вона тільки збільшувалася. При цьому не виключено, що далеко не все враховується. Тому дуже необхідні більш суворі заходи щодо сплати податків за прикладом країн Європейського Союзу, а особливо Сполучених Штатів Америки, де несплата податків – тяжкий злочин, який суворо карається.

У нашій країні у 2015 році було зареєстровано 1665 кримінальних проваджень, а до суду дійшли 64 справи, з яких 15 – звинувачувальні. При цьому статистика замовчує, у скількох випадках суд підтримав претензії щодо несплати податків.

Несплата податків та виплата заробітних плат у «конвертах», що продовжують практикуватися, – це складові тінізації економіки. Рівень її тінізації не знижується – за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот» Міністерство економічного розвитку і торгівлі України оприлюднило рівень тіншової економіки у 2016 р. – 51 % [5].

При цьому в тіншовому доході населення близько 40 % належить найбільш заможній групі, частка якої істотно перевищує відповідні показники за загальними доходами. Тому реальна нерівність у розподілі доходів набагато більша, ніж це показує офіційна статистика [6, с. 140; 7, с. 132].

Матеріальне становище людей, їхній життєвий рівень, враховуючи недостатнє забезпечення, у нашій країні повинні бути в центрі уваги. Разом з тим основою становлення соціальної моделі розвитку України є матеріально-технічна база, що перебуває в незадовільному стані. Криза вдарила практично по всіх її складових. Зміни в матеріально-технічній базі соціальної сфери держави повинні співвідноситися із сучасними та майбутніми потребами, мати динамічний характер (рис. 1).

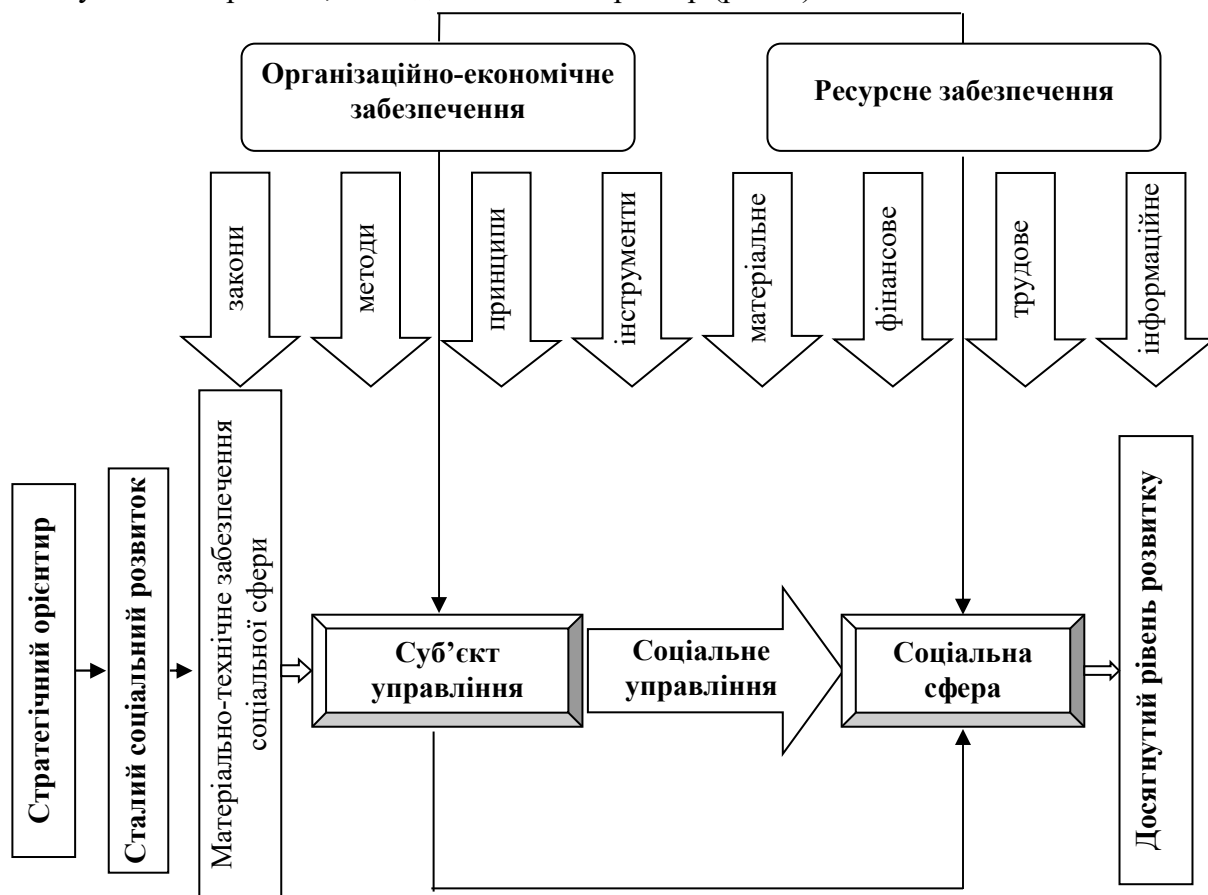

Рис. 1. Модель управління матеріально-технічною базою соціальної сфери України
Джерело: [8, с. 226], доопрацьовано автором.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Соціальна сфера працює для задоволення потреб населення. Динамічні зміни потреб призводять до суперечностей у розвитку й ускладнюють управління нею. Модель управління виступає інструментом, орієнтованим на вдосконалення регулюючих дій. При цьому забезпечується реалізація таких функцій:

- визначення основних орієнтирів управління;
- застосування законів, принципів, методів та інструментів управління;
- поглиблення науковості в регулюванні [8, с. 225–227].

Сфера соціальних послуг – важлива складова формування якості життя, що відіграє провідну роль у розвитку людського капіталу. Вдосконалення соціально орієнтованої ринкової економіки пов'язане з покращенням процесів, які взаємодіють з метою виробництва соціальних послуг та задоволення життєво необхідних потреб населення.

У результаті подій на Сході країни, економічного спаду, політичних конфліктів, відсутності стабільності відбувається розшарування населення за рівнем життя, зростає чисельність громадян, які потребують допомоги від держави й можуть зберегти життєздатність тільки через отримання субсидій.

Кредити МВФ і пов'язані з ними вимоги, намагання жити згідно з європейськими стандартами, водночас корупційні дії, економічна криза дуже гостро поставили питання реформування соціальної сфери. Було розроблено «Стратегію реформування системи надання соціальних послуг», затверджено План заходів на 2013–2016 рр. щодо реалізації стратегії, розроблено 15 нормативно-правових актів із питань соціальної сфери.

Зазначені заходи проводилися з метою створення ефективної системи соціальних послуг, оптимізації моделі установ та закладів, що надають послуги, впровадження інноваційних послуг. Проте більшість проблем не було вирішено в силу таких чинників:

- розробка нових технологій і методик вимагала професійних управлінських навичок, часто перекваліфікації та навчання новим професіям;
- ключовим фактором на шляху модернізації повинна стати організаційна культура;
- переорієнтація діяльності державних структур змінює тип управлінців, провокує впровадження сервісного менеджменту.

Державним структурам важко переорієнтуватися на сервісну модель та інноваційні підходи у сфері управління. Разом з тим впровадження управлінських інновацій стимулюватиме ефективність у соціальній сфері.

Після внесення змін до законодавства функції з надання соціальних послуг делегуються на місцевий рівень, створивши ринок з участю приватних структур. Таким чином, система надання соціальних послуг стає конкурентним середовищем, в якому споживачі отримують право вибору.

Сервісний підхід до суб'єкта соціального забезпечення пов'язаний із розвитком недержавних форм управлінської взаємодії (електронна черга, онлайн-послуги, зворотний зв'язок), комунікативних технологій планування і контролю, формуванням контактів, які дозволяють населенню напряму вирішувати питання з представниками державних органів соціального захисту [9, с. 61–63].

Створюючись із використанням польського досвіду адміністративної реформи, вітчизняна територіальна організація соціальної сфери вибудовується за схемою «громада – район – область». На першому етапі реалізації нововведення право вирішення стратегічних і поточних питань функціонування місцевої соціальної інфраструктури отримали ради об'єднаних територіальних громад і районні ради.

Головним у вирішенні проблем реалізації соціальних повноважень об'єднаних громад залишається відтворення: економічної спроможності об'єктів; професійно-кваліфікаційного потенціалу; стартових умов розвитку; соціальної мобільності.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Проте в багатьох поселеннях та адміністративних районах продовжують працювати локалізовані соціальні комплекси, інфраструктура яких у подальшому органічно інтегруватиметься з новоствореними з урахуванням інноваційних підходів об'єктами, отримуючи від них сучасні технології та креативність у вирішенні питань.

У мережах об'єднаних громад на першому етапі в задоволенні соціальних потреб населення важливу роль відіграватимуть: рівень ресурсного забезпечення; кадровий потенціал; перспективи техніко-технологічної модернізації; рівень оплати праці персоналу.

Посилення ефективності та вдосконалення механізму функціонування комунальної і соціально-культурної складових найбільш реальні через впровадження відповідних заходів у обласних та місцевих програмах соціально-економічного розвитку територіальних громад. При цьому пріоритетними напрямками повинні стати: стимулювання індустрії високотехнологічних послуг; капіталізація інноваційних активів; участь у кластерній діяльності; рекреація і туризм [10, с. 182].

Прагнення громад до тісної співпраці з потужними підприємствами не викликає сумніву. Водночас це не завжди реально й логічно в силу такого: зменшення кількості та ефективності діяльності великих підприємств загалом; значна вірогідність потрапити під повний контроль і стати безправним придатком зазначеного гіганта.

Роль малих підприємств і підприємців недооцінюється, оскільки вони не здатні забезпечити достатню кількість робочих місць та грошових оборотів. Водночас у розвинених країнах у середньому одне із шести домогосподарств займається таким бізнесом, наймаючи місцевих жителів, що покращує економічне становище в громаді.

Часто саме малі підприємства являються чинником економічного зростання громади, оскільки більш гнучкі до мінливих умов зовнішнього середовища, ніж великий бізнес.

Фактори, що гальмують розвиток малого підприємництва на макроекономічному рівні, можна поділити на два напрями:

- недостатня підтримка і надмірне податкове навантаження держави;
- нестабільність і непередбачуваність умов функціонування.

Розглянемо досвід країн трансформаційної економіки в цьому питанні. У зв'язку з реструктуризацією великих підприємств там різко піднялося безробіття, а як наслідок, відбулися падіння доходів населення, зростання соціальної напруги. Як вихід із такого становища на державному рівні почали заохочувати малий бізнес.

У Польщі, Угорщині, Чехії та інших країнах різке збільшення кількості малих підприємств дозволило зберегти зайнятість на прийнятному рівні, уникнути падіння рівня життя, дотриматись вимог соціальних стандартів ЄС.

Розвиток малого бізнесу необхідно розглядати не тільки як складову економічного зростання, а і як «соціальний амортизатор», що дозволяє працевлаштувати значну частину вивільненої в результаті структурної перебудови та інноваційних перетворень робочої сили [11, с. 26–27].

Розглянемо платежі до бюджету, які можуть підвищити рівень забезпечення вимог соціальних стандартів. Розпочнемо з майнового податку. Зростання надходжень від нього малоймовірно в силу економічної нестабільності, неможливості підвищення реальної заробітної плати і пенсії. Водночас прогнозується збільшення обсягів таких надходжень у подальшому, оскільки неоподатковуваний мінімум знижено, а нормативна база з формування Державного реєстру речових прав на нерухоме майно постійно конкретизується.

Перелік неподаткових платежів до місцевих бюджетів досить великий, але вони найнижчі з доходів самоврядування. Це доходи від власності, оренди тощо і їхня частка в Україні становить від 6 до 7 % всіх платежів.

Частка місцевих доходів від операцій із капіталом та цільових фондів мізерна. Наприклад, у 2015 р. вони дорівнювали відповідно 0,6 і 0,1 % загальних обсягів місцевих бюджетних надходжень. Доцільно вивчити досвід країн Європи в цьому виді фінансування – там цифра становить 10 % і навіть вище.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Більша частина видатків на місцях формуються за рахунок трансфертів із Державного бюджету. Зростання обсягів трансфертів за останні роки до 60 % загальної суми йде врозріз із реалізацією програми фіскальної децентралізації в Україні, послаблює мотивацію органів місцевої влади щодо розвитку видів діяльності, які нададуть кошти з власних джерел. З іншого боку, в умовах слабких місцевих податків трансферти необхідні для реалізації державних програм соціального захисту, фінансування освіти й охорони здоров'я.

При цьому потрібно зазначити, що зміни Податкового кодексу України, проведені для надання місцевої фінансової самостійності, не привели до зростання податкових надходжень у загальних обсягах місцевих доходів. Навпаки, спостерігається тенденція щодо їх скорочення.

В інших європейських країнах трансферти не виступають інструментом прямого фінансування місцевих потреб, а використовуються з метою зближення позицій країн ЄС, інвестиційного забезпечення, компенсації зменшення податкових надходжень до місцевих бюджетів тощо. Проте їхня частка в бюджетах більшості європейських країн дуже висока, досягає 70 % і навіть вище – Австрія, Естонія, Литва, Румунія. Приблизно такий самий чи трохи нижчий рівень трансфертної допомоги в Болгарії, Великобританії, Греції, Данії, Нідерландах, Польщі і Словаччині [12, с. 60–61].

Формування соціальної політики у приміських територіях – досить нове явище, оскільки вони не виступають самостійним носієм соціально-економічних відносин та суб'єктом регіональної економіки і політики. Проте ці проблеми існували завжди й на рівні регіону вирішувалися в законодавчо-нормативному порядку. В умовах продекларованих і частково впроваджених змін у результаті адміністративної реформи органи державної влади й управління територій стали головними суб'єктами соціальної політики.

Сучасний соціально-економічний розвиток приміських та регіональних економік характеризується неефективністю механізмів реалізації і слабкими результатами діяльності. Витрати на них досить значні, але суттєвого ефекту не приносять. Вони фактично перетворились у систему соціального захисту, яка працює тільки в напрямку надання допомоги малозабезпеченим. Регуляторні механізми для управління соціальними процесами недостатні.

Методологічна база щодо управління соціальним розвитком з урахуванням ринкової кон'юнктури відсутня. Обсяг наданих повноважень слабкий для регулювання розвитку систем приміських територій як складових об'єднаних територіальних громад. В їх управлінні залишаються:

- переведення соціальної сфери на комерційну основу зі зростанням якості освітніх, медичних, побутових, спортивно-оздоровчих послуг;
- дозвільна система;
- стимулювання регіональної економіки через збільшення робочих місць.

У перспективі стратегічною ціллю приміських територій є перетворення їх економік у самодостатню систему гарантування соціального розвитку [13, с. 74–79].

Соціальна інфраструктура є одним із чинників якості та рівня життя сільського населення і предметом дослідження відомих вітчизняних науковців [14; 15; 16; 17]. Її стан значною мірою виступає похідною від рівня сільськогосподарського виробництва. Водночас існує і зворотний зв'язок – вона також впливає на обсяги вироблення основних видів продукції.

Зниження ролі держави у вирішенні соціальних проблем села, передача соціальної сфери на баланс органів місцевого самоврядування, які не мали коштів на її утримання, неналежний контроль за виконанням законодавства з питань соціального розвитку призвели до занепаду сільських територій.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Узагальнення напрацювань українських і закордонних учених, практичних результатів у аграрній сфері дозволило визначити напрями розвитку сільських територій (рис. 2).

Рис. 2. Напрями розвитку сільських територій

Джерело: [18, с. 63], доопрацьовано автором.

Згідно з Державною цільовою програмою сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року, подолання деградації може відбутися в результаті оптимізації їхньої соціально-економічної інфраструктури, що забезпечить такі зміни: зниження безробіття і трудової міграції сільського населення; підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва; збільшення обсягів, якості й асортименту продукції; поліпшення екології навколишнього середовища. Потрібні практичні кроки щодо впровадження напрацювань програми в життя [18, с. 63-64].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

При певному переході до ринкової економіки частина відповідальності за рівень життя населення, яку раніше несла держава, переходить до бізнесу. Інститут соціальної відповідальності бізнесу поки що перебуває на початковій стадії формування, що не дозволяє вирішити багато життєво важливих проблем. Ключовими питаннями в таких умовах виступають:

- раціональний розподіл соціальних турбот між державою і бізнесом;
- формування в суспільстві реальних очікувань від держави й бізнесу;
- вирішення частини особистих проблем індивідуально кожною людиною.

В Україні відсутні фахові бізнес-асоціації із соціальної відповідальності бізнесу, створені й керовані приватними бізнесовими структурами на загальноприйнятих і прозорих умовах. Більшість компаній не мають визначеної стратегії, обмежуються точковими добродійними проектами [19].

Основними складовими реалізації стратегії соціальної відповідальності бізнесу мають стати: удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази; контрольоване фінансування; соціальна звітність; державно-приватне партнерство [20, с. 128; 21, с. 12–14].

Поява соціального підприємництва в Україні відноситься до початку 2000-х років. Нині воно перебуває в стадії впровадження. Проблеми, що заважають його прискореному розвитку, здебільшого характерні для всіх пострадянських держав:

- слабкість теоретичної бази;
- відсутність нормативно-правового забезпечення;
- сприйняття соціальних питань у суспільстві, за аналогом із СРСР, як виключно державних;
- недостатня інформованість населення;
- невідповідність самих підприємців.

Якісні зрушення в розвитку соціального підприємництва, що сприятимуть покращенню соціальних послуг загалом: впровадження освітніх програм, включаючи навчальні дисципліни у закладах вищої освіти, інформацію в Інтернеті (модульне навчання), практичну підготовку; деталізація правової бази шляхом зміни законодавства; активне використання краудсорсингових та краудфандингових модельних підходів [22, с. 255–257].

Висновки і пропозиції.

1. Сфера соціальних послуг – важлива складова формування якості життя, що відіграє провідну роль у розвитку людського капіталу.

2. Основою становлення соціальної моделі розвитку України є матеріально-технічна база, яка нині перебуває в незадовільному стані по всіх своїх складових.

3. У результаті подій на Сході країни, економічного спаду, політичних конфліктів, відсутності стабільності відбувається розшарування населення за рівнем життя, зростає чисельність громадян, які потребують допомоги від держави й можуть зберегти життєздатність тільки через отримання субсидій.

4. Кредити МВФ і пов'язані з ними вимоги, намагання жити згідно з європейськими стандартами, водночас корупційні дії, економічна криза дуже гостро поставили питання реформування соціальної сфери. Заходи, що приймаються державою, недостатні й неефективні.

5. Необхідні цілеспрямовані, адаптовані до сучасних умов глобалізації і ситуації в Україні, з урахуванням світового досвіду і власних минулих напрацювань, заходи, які охоплюють: збільшення повноважень об'єднаних територіальних громад; посилення ролі малого бізнесу; діяльність на рівні регіонів і приміських територій; вирішення соціальних проблем села; реалізацію стратегії соціальної відповідальності бізнесу; розвиток соціального підприємництва та інше. При цьому робота повинна спиратися на конструктивну структурну перебудову і економічне зростання в Україні.

Список використаних джерел

1. Бирюков А. Инклюзивное развитие в контексте глобальных революций. *Экономические стратегии*. 2011. № 12. С. 80–81.
2. A New Starting for China's Development A New Blueprint for Global Growth. *Keynote Speech by H.E. Xi Jinping, President of the People's Republic of China, at the Opening Ceremony of the G20 Summit*. URL: http://www.g20.org/English/Dynamic/201609/t2016_0909_3414.html.
3. Гриценко А. Реконструктивний економічний розвиток: зміст, основні напрями і вектори соціальної справедливості. *Економічна теорія*. 2016. № 4. С. 5–18.
4. Статистика щодо кримінальних проваджень за ст. 212 КК України. URL: <http://kmp.ua/ua/analitics/infoletters/statistics-of-criminal-proceedings-under-art-212-of-the-criminal-code-of-ukraine>.
5. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні, 9 міс. 2016 р. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinvoiEkonomiki>.
6. Мизес Л. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории. Челябинск: Социум, 2007. 878 с.
7. Онищенко В. П. Соціальні передумови економічного розвитку України. *Економіка України*. 2017. № 9. С. 19–37.
8. Кінаш І. Формування моделі управління розвитком матеріально-технічної бази соціальної сфери України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 225–230.
9. Коновалова М. В. Фактори розвитку конкурентної державної системи надання соціальних послуг. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 10. С. 61–64.
10. Богущ Л. Г. Соціальна інфраструктура об'єднаних громад України: підходи до розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 9. С. 172–183.
11. Міца В. В. Роль малого підприємництва у економічному і соціальному розвитку громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 15. С. 23–27.
12. Чекіна В. Д. Податково-бюджетні інструменти розвитку соціальної сфери України в умовах децентралізації: аналіз та пропозиції щодо їх удосконалення. *Фінанси України*. 2017. № 3. С. 51–69.
13. Сотнікова О. В. Соціальний розвиток приміських територій: стратегія та механізм реалізації. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2017. № 4. С. 74–80.
14. Булавка О. Г. Соціальна паспортизація сіл України – основа розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2013. № 2. С. 78.
15. Гайдучий П. І. Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільських територій. *Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали сьомих річних зборів Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників*. Київ, 2005. С. 85–93.
16. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України. *Вісник аграрної науки*. 2006. № 5. С. 23–24.
17. Юрчишин В. В. Сучасні аграрні перетворення в Україні. Київ, 2013. 424 с.
18. Рябоконт В. П., Рарок Л. А. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 56–65.
19. Воробей В., Журовська І. Соціальна відповідальність бізнесу. Українські реалії та перспективи. Київ: Проект СВБ, 2012. 56 с. URL: http://www.svb.ua/sites/default/files/Analitichniy_Material.pdf.
20. Пасхавер О. Й., Верховодова Л. Т., Агеева К. М. Великий український капітал: взаємовідносини з владою і суспільством. Київ: Дух і літера, 2007. 130 с.
21. Бержанір А. Л. Інституційна підтримка соціальної відповідальності бізнесу як необхідна передумова його розвитку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 1. С. 12–14.
22. Кисельова Л. С., Ніньо-Амезкуїта Х. Л., Вейнбендер Т. Л., Дубровський В. Ж. Соціальне підприємництво як економічне явище: інновації і індикатори розвитку. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 4. С. 250–259.

References

1. Biryukov, A. (2011). Inklyuzivnoe razvitie v kontekste globalnykh revolyutsii [Inclusive development in the context of global revolutions]. *Ekonomicheskie strategii – Economic Strategies*, 12, 80–81 [in Russian].
2. A New Starting for China's Development A New Blueprint for Global Growth. *Keynote Speech by H.E. Xi Jinping, President of the People's Republic of China, at the Opening Ceremony of the G20 Summit*. Retrieved from http://www.g20.org/English/Dynamic/201609/t20160909_3414.html.
3. Hrytsenko, A. (2016). Rekonstruktyvnyi ekonomichnyi rozvytok: zmist, osnovni napriamy i vektory sotsialnoi spravedlyvosti [Reconstructive economic development: content, main directions and vectors of social justice]. *Ekonomichna teoriia – Economic Theory*, 4, 5-18 [in Ukrainian].
4. *Statystyka shchodo kryminalnykh provadzen za st. 212 KK Ukrainy [Statistics on criminal proceedings under Art. 212 of the Criminal Code of Ukraine]*. Retrieved from <http://kmp.ua/ua/analustics/infoletters/statistics-of-criminal-proceedings-under-art-212-of-the-criminal-code-of-kraine>.
5. Zahalni tendentsii tinovoi ekonomiky v Ukraini, 9 mis. 2016 r. [General tendencies of the shadow economy in Ukraine, 9 months. 2016]. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=en-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.
6. Mizes, L. (2007). *Chelovecheskaya deyatel'nost: traktat po ekonomicheskoy teorii [Human activity: treatise on economic theory]*. Cheliabinsk: Sotsium [in Russian].
7. Onyshchenko, V. P. (2017). Sotsialni peredumovy ekonomichnoho rozvytku Ukrainy [Social preconditions of economic development of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 9, 19–37 [in Ukrainian].
8. Kinash, I. (2016). Formuvannia modeli upravlinnia rozvytkom materialno-tekhnichnoi bazy sotsialnoi sfery Ukrainy [Formation of the model for managing the development of material and technical basis of the social sphere of Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current problems of the economy*, 1, 225–230 [in Ukrainian].
9. Konovalova, M. V. (2016). Faktory rozvytku konkurentnoi derzhavnoi systemy nadання sotsialnykh posluh [Factors for the development of a competitive state system for providing social services]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 10, 61–64 [in Ukrainian].
10. Bohush, L. H. (2016). Sotsialna infrastruktura obiednanykh hromad Ukrainy: pidkhody do rozvytku [Social infrastructure of Ukraine's united communities: approaches to development]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current problems of the economy*, 9, 172–183 [in Ukrainian].
11. Mitsa, V. V. (2016). Rol maloho pidpriemnytstva u ekonomichnomu i sotsialnomu rozvytku hromad [The role of small business in the economic and social development of communities]. *Investytsii: praktyka ta dosvid Investments: practice and experience*, 15, 23–27 [in Ukrainian].
12. Chekina, V. D. (2017). Podatkovo-biudzhetni instrumenty rozvytku sotsialnoi sfery Ukrainy v umovakh detsentralizatsii: analiz ta propozytsii shchodo yikh udoskonalennia [Tax Budget Tools for the Development of the Social Sphere of Ukraine under Decentralization: An Analysis and Proposals for their Improvement]. *Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine*, 3, 51–69 [in Ukrainian].
13. Sotnikova, O. V. (2017). Sotsialnyi rozvytok prymiskykh terytorii: stratehiia ta mekhanizm realizatsii [Social development of suburban territories: strategy and mechanism of realization]. *Rynok pratsi ta zainiatist naseleння – Labor market and employment of the population*, 4, 74–80 [in Ukrainian].
14. Bulavka, O. H. (2013). Sotsialna pasportyzatsiia sil Ukrainy – osnova rozvytku silskykh terytorii [Social certification of villages in Ukraine is the basis for the development of rural areas]. *Ekonomika APK – Economy of the agroindustrial complex*, 2, 78 [in Ukrainian].
15. Haidutskyi, P. I. (2005). Pro osnovni zasady reformuvannia systemy derzhavnoi pidtrymky silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii [On the Basic Principles of Reforming the System of State Support to Agriculture and Rural Areas]. Proceeding from *Sotsialno-ekonomichni problemy rozvytku ukrainskoho sela i silskykh terytorii: materialy somykh richnykh zboriv Vseukr. konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv – Socio-economic problems of the Ukrainian village and rural areas: materials of the seventh annual meeting Allukr. Congress of Scientists of Economists-Agrarians* (pp. 85-93). Kyiv [in Ukrainian].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

16. Sabluk, P. T. (2006). Rozvytok silskykh terytorii – zaporuka vidrodzhennia ahrarnoi Ukrainy [The development of rural areas is the key to the revival of agrarian Ukraine]. *Visnyk ahrarnoi nauky – Bulletin of Agricultural Science*, 5, 23–24 [in Ukrainian].
17. Yurchyshyn, V. V. (2013). Suchasni ahrarni peretvorennya v Ukraini [Modern Agrarian Transformation in Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].
18. Riabokon, V. P., Rarok, L. A. (2016). Rozvytok sotsialnoi infrastruktury silskykh terytorii [Development of social infrastructure of rural areas]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, 4, 56–65 [in Ukrainian].
19. Vorobei, V., Zhurovska, I. (2012). *Sotsialna vidpovidalnist biznesu. Ukrainski realii ta perspektyvy [Social responsibility of business. Ukrainian realities and prospects]*. Kyiv: Proekt SVB. Retrieved from http://www.svb.ua/sites/default/files/Analitichniy_Material.pdf.
20. Pashkaver, O. Y., Verkhovodova, L. T., Aheieva, K. M. (2007). *Velykyi ukraïnskyi kapital: vzaïmovïdnosyny z vladoiu i suspilstvom [Great Ukrainian Capital: Relations with Power and Society]*. Kyiv: Dukh i litera [in Ukrainian].
21. Berzhanir, A. L. (2017). Instytutsiina pidtrymka sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu yak neobkhidna peredumova yoho rozvytku [Institutional support for social responsibility of business as a prerequisite for its development]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economy. Finances. Right*, 1, 12–14 [in Ukrainian].
22. Kyselova, L. S., Nino-Amezquita, Kh. L., Veinbender, T. L., Dubrovskiy, V. Zh. (2017). Sotsialne pidpriemnytstvo yak ekonomichne yavyshe: innovatsii i indykatory rozvytku [Social entrepreneurship as an economic phenomenon: innovations and development indicators]. *Marketynh i menedzhment innovatsii – Marketing and Innovation Management*, 4, 250–259 [in Ukrainian].

Савченко Володимир Федорович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління персоналом і економіки праці, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Савченко Владимир Фёдорович – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры управления персоналом и экономики труда, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Savchenko Volodymyr – Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Personnel Management and Labor Economics, Chernihiv National Technological University (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: laws.inst.312@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3538-6997>

ResearcherID: H-3603-2014